

"IBERIA EXPRESS"

Demokraziaren krabelina harmatuak

Apirilaren 25a 1974.ean, apirilaren 25a 1975.ean. Urtebete eta bi egun jakin. Portugalen iraultza jaio zen ihaz, eta aurten ere aurrera doa hasitako iraultza. Europa eta Amerika osoan zain zain egon gara apirilaren 25ean, zain zain Portugal begira. Menderdi oso bat isilik egon den herriak zer esango zuen? Apirilaren 25ean hauteskundeak* Portugalen.

Alderdiak

Labur eta argi eman zen, orain hilabete, ANAITASU-NA, Portugaleko politik taldeen zerrenda. Esan dezagun orain, laburrago oraindik, orduan agertua. Hauteskunde egunean, lau alderdi ziren Gobernuaren barnean zeudenak: PCP (Portugaleko Alderdi Komunista), PPD (Herriaren Alderdi Demokratikoa), PSP (Portugaleko Alderdi Sozialista) eta MDP (Portugaleko Mugimendu Demokratikoa). Lau hauetaz kanpo, beste zortzi ziren hauteskundeetara zihoazenak. Batzu* eskuinetik zetozen (PPM monarkikoa, CDS demokratikoa), gehienak ezkerretik (MES, FSP, LCI, FEC).

Ikus dezagun, Gobernuan zeuden alderdien politik programaren mamia. Azter dezagun lehenik **Alderdi Sozialista**. Programaren oinharrietan dago askatasun demokratikoen gorde beharra. Onhartzen da, bai, Indar Harmatuen Mugimendua, baina iragaitzako* instituzio bat bezala. Azkenean, aginte harmatuak zibilaren morroin izan behar du. Askatasun eta diziplina baten barnean eratu nahi du PSPk gizarte sozialista (kapitalist inperialismoaren desegiteak beste inperialismo modurik sortu

Mario Soares (PSP)

gabe). Alderdien aniztasunean,* pluralismoan, indartu behar da langileriaren indar demokratikoa. Hontarako, ekonomi demokrazia sortu behar da, langileari produzio medioen aginpidea emanez eta aginpide hau demokraziaren arabera* erabiliz. Lur erreforma ere bultzatu egin behar du iraultzak. Herbestearekiko politikaren aldetik neutraltasunean jokatu du Portugalek.

PPD delakoak, hau da, **Herriaren Alderdi Demokratikoak** ere, dioenez, sozialismoa nahi du, sozialismo demokratikoa. Lehendabizi, legezko askatasunak aipatzen ditu: politikan, ekonomian, kulturean. Mendebaldeko* libertate klasikoak osorik gorde gura ditu; baina ekonomian desjabetuntza edo «kontrola» eskatzen du monopolioentzat eta oinharritzko ekonomi sailentzat. Gainerakoan, onhartzen du jabetasun pribatua. Produzioaren munduan kogestioa edo artakidegoa* nahi du, langileriak, ez lanean bakarrik,

plangintzan, erabakietan, irabazpidean eta kapitalean ere parte har dezan.

PCP edo **Portugaleko Alderdi Komunistak** sozialismo komunista nahi du; eta, hartara eramango duen iraultza bidean, hauteskundeak mugarri seinalatuak dira. PCPK, ordenamendu demokratikoa errespetatu erazi egingo duela prometatzen* du, demokrazi legetasunaren barnean aurkitzen batitu proletalgoak aldaketabide jatorrak. Entrepresa haundien nazionalizazioa eskatzen du, erdikoak eta ttipiak utziz. Gaurko lur banaketa latifundistari gogor ekiten zaio PCP. Lanaren bidez irabazitako ondasunen jabetasun pribatua errespetatu egingo da; baina ez da onhartzen ondasun horik* esplotazio tresna bezala erabiltzea. Jabetasunaren, irabazien eta herentzien gain zerga* progresibo gogorak ezarriko dira. Eskulanean ari direnentzat eskola berri bat sortuko da, soldatarik galdu gabe eta irakaskuntza apropos baten bidez, langileak eskola daitezten.

Gobernuan zegoen laugarren alderdiak —garbi dago— hauteskundeak osorik galdu ditu: MDPk edo **Portugaleko Mugimendu Demokratikoak** bost diputatu ateratu ditu bakarrik. Alderdi Komunistaren luzagarria* eta esku ezkutua* omen den honek, ba dirudi, oraingoz, etorkizun hurbilerako, indarrak nahiko galdu duela. Baina Gobernutik kanpora zegoen beste alderdi baten programa gogoratu beharko genuke hemen, izan ere hauteskundeetan laugarren alderdi bezala agertu baita: CDS edo **Zentru Sozial Demokratikoa**. CDSk hamasei diputatu irabazi ditu; eta, nolabait bada ere, Portugaleko eskuinaren alderdia izan da, ez noski eskuin haren nahi izango zukeena (Kristau Demokrazia lehiaketa hortan legez kanpora utzia baitzen, eta faxista nagusi zaharrak alde aurretik isildurik baitzeuden), baina bai une hortako posible bakarra. CDSk onhartzen du kapitalist sistema, eta harmarik bortitzena* bere antikomunismoa izan du. Bestelako eskuinaren eskasiak eta antikomunismo horrek eman dizkiote hamasei diputatu horik.

Hauteskundeak

Hainbat urtetan hauteskunde eta bozketarik* gabe bizi izan den Portugaleko herriak eman du bere botua* apirilaren 25ean. Ikusmin egon gara denok, irakurmin, hauteskundearen biharamunean. Zer esango ote zuen herriak? Soares ala Cunhal? Sozialistak ala komunistak? Guztiok genituen ahantzixekak PPDko gizonak: Magalhães Mota, Sa Carneiro, Pinto Balsemão... Bozketaren ondoren ikusi da, PPD hori oso haintzakotzat hartzekoa dela; Indar Harmatuen baimenarekin joko demokratiko klasikorik sor baledi, berau izanen bailitzateke, Soaresen alderdiarekin batean, elkarkidego baten ardatza. Baina, ondorioen aurretik, gozen bozketak eman dituen zifrak ikustera:

Alderdiak	Botuak	%	Diputatuak
Portugaleko Alderdi Sozialista (PSP).	2.145.392	37,87	115
Herriaren Alderdi Demokratikoa (PPD)	1.494.575	26,38	80
Portugaleko Alderdi Komunista (PCP).	709.639	12,53	30
Zentru Sozial Demokratikoa (CDS) ...	433.153	7,65	16
Portugaleko Mugimendu Demokratikoa (MDP) ...	233.362	4,12	5

Esan dezagun lehenik, Alderdi Sozialistaren garaiztapena oso argia izan dela, ia inork espero ez zuen bezain

batekoa. Soaresek esana zuen, baina ez genion gehiegi sinesten: «Portugaleko geografian hobekien landaturik dagoen partidua, Alderdi Sozialista da». Bigarren geratu denari, alde handia atera dio: diputatutan 35 aulkiren alde. Askok ematen zuten Alderdi Komunista bigarren partidu haunditzat (eta susmorik ere ba zuen zenbaitek, lehena ere izango ote zen); baina PPDren atzetik geratu da, eta, botutan, haren erdia ere ez du bildu (30 diputatu: bigarrenak baino 50 gutiago, eta sozialistek baino 85 gutiago).

Pinto Balsemão (PPD)

Ba dago beste datu jakingarririk ere. Gobernuan zegoen MDP, oso atzera geratu da. Atera dituen bost diputatuak deus* guti dira, Gobernutik kanpo zegoen CDS berak ere aurrea hartzen diolarik (16 diputatu). Gainerako alderdiek indar eskasa agertu dute. Bozketan parte hartu duten hamabi alderdietatik azkeneko zazpiek jasotako botuak 4,34 % baizik ez dira, guztitara. Ba dirudi, beraz, Portugalek egin duela, urte batzutarako, bere alderdi haundien aukera. Lehen hiru alderdien artean (PSP, PPD eta PCPren artean, halegia*), botuetatik 76,78 % eraman dituzte oraingoan. Diputatuen hainbestekoaren arabera,* Ganbarak ukanen dituen 247tatik, PSP eta PPDk, elkarturik, aise* dadukate gehiengoa:* 195 aulki, hain zuzen. PPDko Pinto Balsemão 50 % diputatu espero zituen bi alderdiontzat, hau da, 123 aulki. Hauteskundeek ondu egin dute uste hura.*

Zer pentsa, nola ikus hauteskundeak?

Askoren ustetan, Soares izan da irabazle. Alderdien barnean irabazi egin du (Manuel Serraren sozialista talde bereizleak, FSPk, ez baitu diputaturik lortu) eta berdin gainerako alderdi guztiekiko lehiaketan. «Hauteskundeok —esan du Soaresek— Alderdi Sozialistaren eta Indar Harmatuen Mugimenduaren garaitzape haundi bat izan dira». Eta gehiago esan du oraindik: «Alderdi Komunista izan da bentzutua,* bozketa haundiago bat bereganatuko zuela uste baitzen».

Alderdi Komunista eta beronen gidariek, oster, ez dute horrelakorik uste. Hauen eritziz, hauteskunde hauek inportantzia erlatiboa dute eta ezin lezakete Portugalen gaurko aginte estruktura alda. Beraz, Gobernuaren moldaketak lehen bezala segituko du.

Bestalde, Indar Harmatuen Mugimenduko «pentsalariek» —nahiz eta berak izan azken uneraino hauteskundearen eragilerik sutuenak— ez bide* dute begi onez ikusi haien ondorioa (galtzaile irten ote diren somatuz ote?). «Libertatean eman da botua, baina hauteskundeak ez dira libreak izan», esan du Mugimenduko Correia jaunak. Eta polizia berriaren buru eta Lisboako Gobernari Militar denak, Saraiva de Carvahok, holatsu hitz egin du: «Herriaren gehiengoak ez du botua kontzientki eman».

Ikusten denez, irabazleak ados dira gertatu denaren

jatortasunaz; galtzaileek, oster, ba dirudi nahiago zutela ikusi dena ez ikusi. Soares prest omen dago «Herritar Fronte» bat eratzeko, komunistekin batuz. Baina ez dut uste, abagadune* hontan horrelako elkartasuna posible denik. Alderdi Komunista nahiago du, noski, Indar Harmatuen adiskidantza; eta, jakina denez, Indar Harmatuen programaren aurrean Alderdi Sozialista izan da solaskide* zailena. Bestalde, Alderdi Komunistari ez zaito komeni, gaurko egoeratik «Herritar Fronte» baten barnean minoria ttipi bat izatera jaisterik.

Nola interpreta une berria?

Soaresek gogoratu duenez, PSP eta PCPk 51 % diputatu berenak dituzte; eta beste alderdi ttipi batzuekin fronte marxista zabal bat posible litzateke, Indar Harmatuek horrelakorik ontzat emango balute. Demokraziaren zenbakiakin jokatzuz, posible da fronte marxista bat sortzea (sozialistak marxistatzat ematen baldin baditugu behintzat). Hain zuzen, ikuspuntu hontantxe oinharritzen da, hauteskundearen ondorenei eman nahi zaien interpretapen bat.

Batzuren eritziz, bozketa hauetako irabazlea ezker marxista litzateke. Eskuin zaharra hiltzer* legoke. Eta kontserbakorrek (erdi-eskuinekoek) PPD lukete aterpea; baina gutiengo,* minoria, bezala geratuz. Baina ba da kontrako beste interpretapen bat ere: benetako irabazlea politik neurritasuna izan da (PCP eta ezker muturreko alderdiekin kontra), sozial demokrazia batetan finkatzen den politik neurritasuna. Ikuspegi hontatik, ondorio bidez, zera pentsa liteke: marxismo dogmatiko eta ortodoxoari bidea hersten zaiola.

Alvaro Cunhal (PCP)

Bistan da, bi interpretazio hauek erabat* kontrakoak ditugula. Zer esan, bada, Portugalen etorkizunaz? Segur aski errealitate politikoa eta soziala ideologiaren eskema hauetan nekez mugatuko da. Marxismoak bideak irekiak izanen ditu; baina bere abiadan neurritasun bat beharko du, iraultza egiteko. Eta neurritasun honekin batera bidezka berriak asmatu beharko, nabardura* osagarriak* bilatu eta denboraren ekinean aspergabe lan egin, eta agian* gogorkeriarik gabe. Beharbada, kontserbakorrei arrazoina eman zaie nolabait, eta marxismo klasikoak galdu egin du. Aldez aurretik hauteskundeak arbuia* dituzten marxist alderdiei ere, iraultza harmaturako arrazoina eman ote diete hauteskundeok? Hor dago gakoak: Portugalen harmak Indar Harmatuen (MFAkoen) eskutan daude, eta berauek ere iraultzaitzat jotzen dute beren burua.

Alderdien programa, amets, prediku, promesa eta ekintza guztiek, eta hauteskundeek ere, deus guti alda lezakete MFA delakoaren borondate boteretsuaren kontra. Geroak esan beza norena den egia, arrazoina, iraultza, indarra eta etorkizuna.

Joanes GOIA